

RESUMS

Francesc Bernat i Baltrons, *Francesc Cambouliu, un pioner de la història de la literatura catalana*

Tal com Jorba va assenyalar a la *Història de la literatura catalana*, diversos erudits rossellonesos de la primera meitat del segle XIX, com Francesc Jaubert de Paça, Josep Tastú o Francesc Cambouliu, van tenir un paper molt destacat a l'hora de confegir o preparar els primers estudis sobre literatura catalana antiga. Entre aquests autors, destaca la figura de Cambouliu, el primer que volgué anar més enllà de les recopilacions d'obres antigues i dedicà tota una monografia, *l'Essai sur l'histoire de la literature catalane* (1857), a singularitzar, definir i perioditzar la literatura catalana antiga.

Qui era, però, Francesc –o François-Pierre-Romain– Cambouliu? Nascut a Palaldà (Vallespir) el 1820, es llicencià en lletres a Montpeller i es doctorà en la mateixa especialitat a Tolosa. Començà la seva activitat professional impartint retòrica a diversos *lycées* i, més tard, va fer el pas a la Universitat com a professor de literatura clàssica, primer a la d'Estrasburg i després a la de Montpeller. A banda de diverses composicions literàries en francès, totes les seves publicacions giren al voltant dels estudis literaris (especialment sobre literatura clàssica, catalana i espanyola), entre els quals destaca *l'Essai* citat. Morí força jove a Montpeller el 1869.

L'objectiu del nostre treball serà doble. Per una banda, volem donar a conèixer les característiques més destacables de *l'Essai sur l'histoire de la literature catalane* i les novetats, tant metodològiques com de contingut, que aporta. Per altra banda, intentarem fer una aproximació a la influència que tingué aquesta obra entre els erudits de la primera Renaixença del Principat, com Manuel Milà o Antoni de Bofarull, i, per tant, en la configuració del sistema lingüísticoliterari català del XIX.

Paraules clau: Francesc Cambouliu, *Essai sur l'histoire de la literature catalane*, literatura catalana antiga, erudit rossellonès.

Laureà Bonet, *Narcís Oller i José María de Pereda en diàleg: un text compartit*

Es revisa la relació que van sostenir Narcís Oller i José María de Pereda. Es repassa el paper de Pereda en la literatura catalana del seu temps, s'estableixen paral·lelismes entre l'escriptor castellà i Oller i es fa un repàs de la intercomunicació entre català i castellà. Més endavant, se centra en la traducció de *Natura*, tot comparant exemples diferents d'un text i l'altre. Es dona, finalment, com a apèndix «De com coneguí á Pereda» del Fons Oller de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona.

Paraules clau: Narcís Oller, José María de Pereda, traducció, *Natura*, procediments traductològics.

Eugenio Burzio, *Note sulla storia linguistica dell'Italia unita (all'uso di lettori non italiani)*

Aquest treball ofereix un breu resum de la història de la llengua italiana des de 1861 fins al segle XXI, centrant-nos especialment en les relacions entre la llengua nacional i els dialectes.

Il saggio offre un breve sommario della storia linguistica dell'Italia unita, concentrando la sua attenzione sui rapporti tra lingua nazionale e dialetti.

Paraules clau: història, italià, edat contemporània, dialectes.

Rosa Cabré, *Qüestions de poesia en l'època del realisme*

Després de fer un recorregut per l'època del realisme i veure les possibles influències foranes a la crítica de Catalunya, es revisa el concepte de poesia que té la

crítica del període i quina és la valoració que els crítics més representatius i innovadors han fet dels poetes del seu temps. Per això, es repassen les solucions que es busquen per sortir de la crisi de la poesia romàntica catalana, solucions que es focalitzen des de l'angle dels tres crítics més representatius, Josep Yxart, Joan Sardà i Ramon D. Perés; les noves tendències des del punt de vista teòric i a través de les crítiques a les obres de Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, els germans Bartrina, Miquel Costa i Llobera, Francesc Matheu, Apel·les Mestres i Joan Maragall.

Paraules clau: Josep Yxart, Joan Sardà, Ramon D. Perés, crítica, poesia catalana.

Roger Canadell i Rusiñol, *Clavé i la construcció d'una tradició poètica*

En tota construcció d'un sistema lingüísticoliterari es fa imprescindible la reflexió sobre la tradició i amb aquesta voluntat, durant la segona meitat del segle XIX, van ser diversos els escriptors i crítics que van considerar l'obra poètica de Josep Anselm Clavé com a precursora de la modernitat estètica i literària en llengua catalana. Aquesta consideració, que reservava per a l'obra claveriana un espai de frontissa entre la tradició i el progrés de les lletres catalanes, sorgia, però, d'una tria i d'una lectura volgutament parcial del conjunt de la creació poètica del fundador de les primeres societats corals del país. Així, l'interès d'Yxart per bastir una línia d'influència que partís de Milà per arribar a Maragall tot passant per Clavé, feia que s'obviés una part important de l'obra d'aquest darrer: l'escrita abans de la dècada dels seixanta i també, per motius més obvis, l'escrita en castellà.

«Clavé i la construcció d'una tradició poètica» pretén aclarir quins van ser els criteris estètics, lingüístics i ideològics que van comportar el reconeixement de determinades peces poètiques per part de la crítica, i el bandeig d'altres que, com deia Apel·les Mestres, més que del mateix Clavé eren «del temps en què foren creades».

Paraules clau: Josep Anselm Clavé, Josep Yxart, crítica, obra poètica.

Anna Costal i Fornells, *Sardanas coreadas del vuit-cents i sardanes corals del Noucentisme: dues ideologies, dues estètiques*

Al tombant de XX, el catalanisme polític feu necessària la invenció i la codificació de manifestacions culturals pròpies de Catalunya, amb l'objectiu de crear una identitat comuna, un sentiment de pertanyença a una única pàtria. Després de les guerres civils del vuit-cents, tant els polítics de l'efímera Solidaritat Catalana primer com els polítics de la Lliga Regionalista just després, cercaren la cohesió i la complicitat de la ciutadania per fer front a un govern central desmarcat d'Europa i amb fortes fractures econòmiques després de la pèrdua de les darreres colònies d'ultramar.

En aquest context, la sardana empordanesa del Sexenni Democràtic –un ball de moda, compromès amb la república federal i oposat a l'Església i a la monarquia–, fou manipulada i transformada en «dansa nacional». El procés de folklorització fou dràstic, i totes les sardanes bèl·liques i revolucionàries que no encaixaren en el nou discurs de la «dansa més bella» foren proscrites i oblidades. Al mateix temps, s'inventà una història lineal entre els cors Clavé, de tendència republicana, reivindicativa i d'esperit obrer, i el nou cant coral de principis de segle, estilitzat i de classe burgesa. De la fusió dels dos nous gèneres musicals en sorgí la sardana coral, una explosió de patriotisme i de «música racial i de la terra». Les sardanes corals d'Enric Morera, com *La sardana de les monges* o *L'Empordà*, foren les més aplaudides i apreciades, unes sardanes ben allunyades, tant per estètica com per ideologia, de les sardanes corejades de Pep Ventura.

Contraposar les manifestacions musicals de mitjans del segle XIX i de principis del XX no és un mer exercici musicològic. Darrere d'aquestes s'hi poden escoltar moments determinants de la història contemporània de Catalunya, a vegades fonamentals per comprendre la part més social i humana dels qui la van viure.

Paraules clau: sardana, tombant del segle XX, catalanisme polític, folklore català, història contemporània de Catalunya, identitat catalana.

Jordi Chumillas i Coromina, *Edició de traduccions literàries al català durant la primera dictadura del s. XX*

Tot i la instauració de la censura en la premsa, durant el directori de Miguel Primo de Rivera el sector editorial català experimentà un important creixement, tant pel que fa a segells com a volums editats. Les traduccions al català, sovint fetes per destacats escriptors, ocuparen una bona part del catàleg d'aquests segells i, d'aquesta manera, contribuïren també al procés de fixació com a llengua literària que el català experimentà durant les primeres dècades del s. XX.

Paraules clau: traducció literària, traducció al català, censura, Fundació Bernat Metge, Edicions Proa, La Novel·la Estrangera, Llibreria Catalònia, Barcino, Associació Wagneriana, Mentora, Salvador Bonavia

Josep M. Domingo, *Renaixença: el mot i la idea*

Es fan precisions sobre la viabilitat, o la «usabilitat», del terme *renaixença* com a descriptor literari, des de l'ús de la paraula en les formulacions vuitcentistes al voltant de la restauració dels Jocs Florals de Barcelona l'any 1859. L'autor es demana què exactament caldria identificar com a renaixença i examina la capacitat descriptiva del mot.

Paraules clau: Renaixença, Jocs Florals de Barcelona, literatura catalana vuitcentista.

Carola Duran, *Algunes consideracions sobre les revistes literàries en el Sexenni Democràtic (1865-1875)*

Als anys seixanta, el volum anyal dels Jocs Florals no era suficient per recollir la producció literària en català i calia, per tant, disposar d'altres mitjans per fer arribar les obres dels escriptors al públic lector. Aquests vehicles eren les revistes que amb més o menys fortuna van engegar grups de joves per fer arribar les seves propostes literàries al reduït públic que llegia en català, amb la intenció d'incrementar la difusió de la llengua escrita. Aquest treball estudia les diverses plataformes que van aparèixer entre 1868 i 1875 –*La Barretina*, *Lo Gay Saber*, *La Gramalla*, *La Renaixensa*, *La Rondalla* i *La Llar*– i dóna una visió de les dades, característiques, promotors que hi havia al darrere d'aquests intents, sovint fallits, de promoure la lectura en català. Es tracta de la part teòrica de l'article de l'autora «Índex de revistes literàries de la dècada 1865-1875», publicat a l'*Anuari Verdguer* (16, 2008).

Paraules clau: revistes literàries, lectura en català, segle XIX, *La Barretina*, *Lo Gay Saber*, *La Gramalla*, *La Renaixensa*, *La Rondalla*, *La Llar*.

Pere Gabriel, *Els herois del poble. Literatura de voluntat popular i militància política democràtica al segle XIX a Catalunya*

La militància democràtica al llarg del segle XIX va constituir un dels sectors importants del consum i de la pràctica de la literatura, ja que aquesta tenia una voluntat popular. Es repassen les etapes i l'evolució de la implicació literària a l'esquerra democràtica i republicana: 1) la de la primera meitat del segle XIX, 2) la de les dècades

centrals del segle, 3) la que es desenvolupa sota la Restauració borbònica i, finalment, 4) en el tombant de segle. A continuació es tracten les imatges i els valors morals defensats per la literatura radical-democràtica, bàsicament, la visió del bon obrer. Més endavant, es parla del sindicat i del proletari i, entrats al segle passat, es tracta la irrupció del peonatge i l'anunci del bon proletari. La presència de l'obrer fou sens dubte creixent en els anys finiseculars dins de la literatura, i no sols la militant.

Paraules clau: història, segle XIX, proletariat, sindicat, literatura popular, peonatge.

Josep Gallart i Bau, *Aportació de les traduccions rosselloneses del segle XIX a la construcció del sistema lingüísticoliterari català*

Les traduccions catalanes impreses al Rosselló en el segle XIX són cinc; totes de temàtica religiosa. Rafael Crusat traduí la *Novena al glorios patriarca Sant Josep, Digne Espos de la Sempre Verge Maria* (1711) reimpressa al segle XIX; Pere Marcé i Sentalló traduí *Los set salms penitencials en versos catalans segons lo sentit literal* (1802); d'autor desconegut són el *Compendi del catecisme al us de todas las iglesias del imperi francès* (1807) i els *Cantichs catalans, traduïts dels cantichs de Sant Sulpici* (1826); Joan Miquel Aymar traduí la *Carta apostolica de N.S. Pare Pio per la providencia divina papa sobre la definicio dogmatica de la immaculada concepció* (1889). Aquestes traduccions es justifiquen per la necessitat comunicativa del català a la diòcesi d'Elna Perpinyà: els catecismes, les pregàries, els cants i les novenes s'hi feien en català. Ara bé, aquestes traduccions apareixen en un moment en què la llengua catalana roman abandonada a l'oralitat familiar i és precisament arran d'això que tenen un gran mèrit en la construcció de la nostra llengua nacional a la Catalunya Nord. En el segle XIX, el del triomf de la «catalanada», quan el país s'hagués pogut decantar cap al secessionisme lingüístic, tot entronitzant el parlar rossellonès com a llengua local, els traductors d'obres religioses utilitzen una ortografia etimològica i una varietat de llengua supradialectal.

Així, si bé és cert que l'Església a França, i pel fet de formar-ne part, la del Rosselló, fou al segle XIX un poder, amb aquestes traduccions l'Església actuà com a contrapoder en front de la omnipresència escrita de la llengua oficial, el francès, i jugà la seva carta contra la patuesització del català volguda pel centralisme francès.

Paraules clau: traducció, Rosselló, llengua catalana, Església.

M. Teresa Garriga, *L'obra poeticomusical de Ramon Bartomeus*

El treball tractarà sobre un exemple de la contribució a la formació i difusió d'una idea de nació catalana a partir del repertori coral, en l'obra poeticomusical de Ramon Bartomeus i Mola (Barcelona 6/01/1832 - Barcelona 29/11/1918). Un dels aspectes que s'estudiaran serà la posició davant del bilingüisme, i una suposada diglòssia, en les composicions coral de Bartomeus. Serà a partir de diversos factors, tant de tipus sociopolític com d'imitació d'altres repertoris corals similars, que es justifiquen unes obres escrites adés en català, adés en castellà. Alguns d'aquests factors són la posició de l'obra en el programa de concert, el gènere musical al que pertanyen, les característiques musicals emprades o el context històric de cada temporada de concert.

L'obra poètica catalana d'aquest compositor presenta una gran varietat d'estrofes, nombre de síl·labes i rima, dins de cada poesia, a diferència d'altres autors coetanis com ara Josep Anselm Clavé, que estructuraven perfectament les estrofes i rima de les seves creacions. La importància de la seva obra rau en què aquesta va més enllà d'intentar ser sistemàtic en el tractament de la llengua, o d'aconseguir una obra d'art que pugui fer gaudir a l'espectador, sinó que a partir d'una descripció d'un entorn

amb uns determinats personatges, desenvolupa una imatge ideal que descriu la Catalunya somiada, la creació d'un tòpic, que hom desitjaria com a nació pròpia. El repertori de Bartomeus contribuiria, com una baula més, a l'elaboració d'aquell model literari.

Paraules clau: Ramon Bartomeus, bilingüisme, diglòssia, poesia, música, segle XIX.

Jordi Ginebra, *La construcció de la llengua literària contemporània: ¿què devem al segle XIX?*

Després de repassar els acords bàsics previs relacionats amb les condicions que fan que tingui sentit plantejar-se la necessitat de l'establiment d'una normativa lingüística, l'autor tracta els models de llengua i la «filosofia» de la codificació lingüística, l'estil del català literari i la contribució de Verdaguer, tot mirant què aporta el segle XIX a la construcció de la llengua literària. Reivindica un estudi exhaustiu de la llengua escrita del segle XIX, i, a partir d'una recerca i anàlisi parcial –utilitzant el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC) de l'Institut d'Estudis Catalans–, vol aplegar unes primeres dades per contribuir a determinar si durant el segle XIX la llengua escrita tendeix a convergir cap a un model pròxim al de Fabra: l'aportació concreta del XIX a l'establiment de les solucions ortogràfiques, gramaticals i lèxiques contemporànies, segons l'estudi, pot ser més gran del que fins ara s'ha suposat.

Paraules clau: normativa lingüística del català, llengua literària, llengua escrita, segle XIX, Pompeu Fabra.

Ricard Giramé Parareda, *La «Biblioteca Regional» dins la Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès de 1874 a 1902*

A finals del segle XIX, el moviment del Modernisme impulsa un renaixement cultural tant a Catalunya com a la resta d'Europa. En l'apartat lingüístic, la Renaixença i els Jocs Florals són el context per construir un sistema literari català contemporani. Barcelona esdevé un focus d'atenció per als autors i les obres d'aquest corrent artístic, que moltes vegades treballen i es troben als ateneus populars. Concretament, l'Ateneu Barcelonès, a través de la seva Biblioteca, afavoreix aquest procés de recuperació de la llengua i la literatura catalanes de diferents maneres. La Biblioteca és el fòrum de cultura i coneixement que dona accés a l'alta cultura i al coneixement més especialitzat del moment. Els membres de la Comissió rectora de la Biblioteca-Museu, conscients de la funció d'aquesta institució, estableixen una política d'adquisició i compres respecte els llibres catalans. Les evidències més importants que demostren aquests fets estan en el Llibre d'actes de la Comissió Biblioteca-Museu, i en els quatre catàlegs de la biblioteca, publicats entre 1874 i 1902. Per això, són significatives les referències a la «Biblioteca Regional», secció creada dins el fons general de la Biblioteca de l'Ateneu amb la voluntat de contenir de manera destacada els documents i les obres que tracten sobre Catalunya o escrites en català.

Paraules clau: Biblioteca regional, Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, Modernisme, Barcelona, llibres en català, segle XIX.

Pilar Godayol, *L'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona: educar en femení i en català*

Dues dècades abans que les angleses fundessin la Fawcett Library (1926) i les franceses, la Bibliothèque Marguerite Durand (1931), Francesca Bonnemaison de Verdaguer i la Junta de Dames Cooperadores de l'*Obra de Buenas Lecturas* de la parròquia de Santa Anna de Barcelona engegaren la Biblioteca Popular de la Dona,

primera biblioteca pública d'Europa per a dones, que un any més tard es convertí en l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, centre pel qual passaran milers de dones de totes les classes socials de Barcelona i rodalies. La propaganda del dia de la inauguració de la biblioteca, el 28 de març de 1909, emfasitzava que era «d'entrada lliure per a totes». L'obra de l'Institut i la Biblioteca fou tant rellevant a la nostra terra que molt aviat se n'establiren filials arreu de Catalunya. Aquest espai per a dones va conviure amb les greus tensions socials i polítiques de la primera meitat de segle fins que, perdut el control durant els tres anys de la guerra civil, el 1940 se cedí a la Diputació Provincial de Barcelona.

Aquest treball, doncs, vol donar compte dels orígens de la Biblioteca Popular de la Dona, que més tard es va convertir en l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona; i, especialment, del reconeixement que des de fora va rebre la institució i la seva fundadora.

Paraules clau: Biblioteca Popular de la Dona, Francesca Bonnemaison, Barcelona, feminisme, Institut de Cultura.

Joan-Lluís Marfany, «Catalanismo no es provincialismo»: nacionalisme espanyol, catalanitat, i Renaixença

A partir de l'article «Catalanismo no es provincialismo» que va aparèixer al *Diario de Barcelona* el 30 de gener del 1855, sota les inicials «B. y B.», que corresponen a Antoni de Bofarull i Brocà –tot i que en un principi havia estat atribuït a Duran i Bas–, l'autor dóna un exemple de com es pot llegir de manera esbiaixada si no es té en compte el context: l'article ha estat considerat, de manera errònia, com una de les primerenques fites en la història de la «renacionalització» de Catalunya i una de les fites de «la Renaixença».

Paraules clau: catalanisme, provincialisme, Renaixença, nacionalisme espanyol.

Joan Antoni Millón Villena, *L'aportació del poeta valencià Vicent Venceslau Querol a la Renaixença*

Querol va ser un dels iniciadors de la Renaixença, al costat de Teodor Llorente, en terres valencianes. Va mantenir un estret vincle amb Marià Aguiló i altres intel·lectuals catalans, si bé la seua aportació en llengua catalana va ser molt escassa, encara que significativa. Aquest treball exposarà les relacions de Querol amb altres intel·lectuals de la Renaixença, la seua participació, abans de res en els inicis del desenvolupament d'aquesta a València, així com una anàlisi de la seua aportació poètica amb la seua obra «Rimes catalanes» i els seus dos textos en prosa «Discurs presidencial llegit en els Jocs Florals de Barcelona el dia 3 de maig de 1885 com President del Consistori», i les seues «Paraules» pronunciades en l'Acte de Coronació del bust de Manel Milà i Fontanals, en la mateixa data.

Paraules clau: Vicent Venceslau Querol, Renaixença valenciana, Teodor Llorente, Jocs Florals de Barcelona, segle XIX.

Ramon Pinyol i Torrents, *El teatre catòlic català contemporani. Els orígens (1897-1908)*

El teatre catòlic (que no fa referència a un teatre de continguts bíblics) sorgeix a Catalunya en la darrera dècada del segle XIX i es perllonga pràcticament fins a la dècada dels 80 del segle passat. En aquest treball es repassen els orígens del teatre catòlic a la Catalunya contemporània i es donen a conèixer les primeres revistes sobre el tema. De fet, aquestes, a més dels fulletons i les col·leccions, eren molt importants per catapultar

les obres. També es fa un repàs dels autors que escrivien aquest tipus de teatre, si bé encara és molt complicat de fer un inventari complet, a causa de la complexitat de resseguir les col·leccions, fulletons i estrenes de teatre d'aquesta mena. Més endavant, es plantegen dos problemes rellevants: les «dames» (les dones no podien sortir a escena) i els drets d'autor (per la llei de la propietat intel·lectual era difícil de controlar les representacions teatrals). Finalment, cal deixar constància que, ara per ara, el teatre catòlic és un gran desconegut.

Paraules clau: teatre catòlic, segle XIX, *La Talía Catalana*.

Joaquim Rabaseda i Matas, *La música de la Costa Brava: Juli Garreta i el mite del mediterrani*

Algunes ciutats semblen tenir una música que les caracteritza: Càdiz i el flamenc, Lisboa i el fado, Buenos Aires i el tango. En determinades ocasions, les geografies –o algun dels seus elements més simbòlics– es relacionen directament amb els compositors que hi varen viure o que hi varen residir una temporada. Aquest és el cas de Bedrich Smetana i el riu Molodava, de Giacomo Puccini i la Toscana, de Juli Garreta i la Costa Brava. Aquesta relació pot ser més o menys explícita en la música, o també pot ser forçada únicament per motius externs, ja siguin culturals, identitaris o turístics.

En la invenció d'aquesta unitat complexa que componen un paisatge i una música, els elements textuais i literaris –però també els paratextuals i els sociopolítics– hi intervenen d'una manera destacada. Per estudiar-ho, en aquest treball analitzarem el cas de Juli Garreta i la Costa Brava. L'objectiu principal és entendre millor com la producció literària derivada de les composicions d'aquest músic –notes als programes de concert, comentaris i cròniques periodístiques, valoracions històriques i musicològiques– va sumar-se a l'excusa que les va ocasionar –que sovint revela el mateix títol de les composicions– per crear una manifestació emblemàtica amb la qual una nova col·lectivitat, xopa de noucentisme, recodificava els seus lligams amb el territori i els donava una aparença natural, determinant-los gairebé mediambientalment.

Paraules clau: Costa Brava, Juli Garreta, música, literatura, Noucentisme.

Biel Sansano, *De l'herència barroca al quadre de costum: les primeres passes del teatre vuitcentista (1770-1845)*

Entre les últimes dècades del segle XVIII i les primeres del XIX, es configurarà un canvi en la forma d'entendre i representar el teatre català; seduïts per l'èxit del nou sainet popular espanyol, alguns poetes dramàtics i actors improvisats, de mica en mica, abandonaran les recialles del teatre tardobarroc per crear una dramàtica autòctona més posada al dia. Es tracta d'un conjunt de fets diferents –però complementaris– gràcies als quals el teatre català passarà del teatre informal o d'aficionats al teatre oficial o burgès. Un procés que tindrà com a protagonista la rialla costumista.

Paraules clau: teatre català vuitcentista, teatre tardobarroc, quadre de costums, sainet popular espanyol.

Margalida Tomàs, *La construcció del model lingüístic de Marià Aguiló*

El treball intentarà refer el camí que seguí Marià Aguiló a l'hora d'elaborar un determinat model de llengua literària; un model, com és prou sabut, que s'acabaria basant en dos eixos fonamentals, la llengua dels autors clàssics catalans i la llengua parlada en les diverses contrades catalanes, però que no es configurarà fins ben entrats els anys seixanta, de forma paral·lela al desenvolupament d'altres tasques intel·lectuals, la dedicació a la literatura tradicional o a l'edició de textos antics entre les més

significatives en aquest aspecte lingüístic. Però la defensa del seu model de llengua estarà també condicionada per la pròpia dinàmica del moviment de recuperació de la literatura catalana i per les tensions que s'hi produeixen. És a dir, es tracta de veure tant com van prenent cos les bases teòriques del seu model com la justificació més general que en fa a partir d'un moment determinat.

Paraules clau: Marià Aguiló, model lingüístic, autors clàssics catalans, llengua catalana, edició de textos antics.

Jaume Vellvehí i Altimira, *Mataró en els orígens de la recepció del felibritge: manuscrit d'una traducció inacabada de Mirèio*

Les relacions entre la Renaixença catalana i el felibritge occità, especialment els orígens d'aquestes i la recepció de l'obra mistralenca a Catalunya, ja foren estudiats detalladament pel doctor Aramon i Serra («*Mireio* a Catalunya»). Dins: *Estudis de Llengua i literatura*. Biblioteca filològica, XXXIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 617-64). Però en aquells extraordinaris estudis quedaren oblidats alguns indicis que situen Mataró en el bell mig del procés.

En el treball, veurem la relació de Damàs Calvet amb un nucli d'intel·lectuals de Mataró des de 1859 com a mínim, i l'aportació d'aquests a la introducció de l'obra mistralenca i del moviment felibritge. L'activitat d'uns germans Marcel i Melcior de Palau i Català, i, molt més productiva, la de Terenci i Silví Thos i Codina situen Mataró en els orígens de la relació amb els felibres. I, probablement, l'aportació més rellevant d'aquest nucli, que s'aglutinarà a l'entorn de l'Ateneu Mataronès i de la premsa periòdica local, serà la traducció inacabada de *Mirèio* dels germans Thos i Codina, que esdevé el primer intent de traducció al català de l'obra mistralenca.

Si bé es tenia notícia de l'existència d'aquesta traducció a través del testimoni dels coetanis dels germans Thos i Codina (Jaume Vellvehí i Altimira. *Terenci Thos i Codina (Mataró, 1841-1903). Un home de la Renaixença*. Premi Iluro 2002. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2003), en canvi, es desconeixia l'original. L'aparició recent de la documentació de Terenci Thos –que conserva la família Thos-Messaguer (Arxiu Particular Thos-Messaguer)–, ha permès localitzar el manuscrit inèdit de la traducció. Dels dotze cants de *Mirèio*, els mataronins només traduïren els quatre primers. Cal dir, però, que el manuscrit sembla incomplet. En definitiva doncs, en aquest treball parlarem de l'aportació dels intel·lectuals mataronins a la recepció i difusió del felibritge i transcriurem el text de la traducció inacabada i fins ara inèdita, de la *Mirèio* dels germans Thos.

Paraules clau: Renaixença, felibritge, traducció, Frederic Mistral, Terenci Thos i Codina, *Mirèio*.

Aurélien Vialette, *L'art de dirigir: la música com a instrument de control de l'obrer*

«Hemos catalanizado a medio Madrid, anoche todo el mundo hablaba en catalán» escriu Clavé en una carta el 16 de juliol de 1863, un dia després del primer concert dels Cors a Madrid. En aquest treball, ens interessarà centrar-nos en el significat simbòlic de l'arribada dels Cors d'obrers catalans a la capital espanyola i explicarem com el cant coral, en el context espanyol de la segona meitat del segle XIX, és un vector de transmissió de pràctiques culturals i lingüístiques. El més interessant serà veure com, en aquest cas, el català es transforma en llengua d'intercanvi cultural. Una vegada vençudes les barreres estètiques (musicals) per què puguin tenir lloc els concerts, són ells, els obrers i el compositor, els representants de la «cultura popular» catalana, els que envaeixen l'espai del teatre madrileny i ofereixen el català com llengua de cultura. La primera aparició a escena del Cors de Clavé a Madrid i el material nou amb el qual

treballem (les cartes manuscrites del compositor) seran el punt de partida d'una reflexió més àmplia per poder interpretar l'espai codificat del teatre com un espai de negociació musical i lingüística.

Paraules clau: musicologia, Josep Anselm Clavé, Cors de Clavé, Madrid, llengua catalana, cultura popular.

Pep Vila, *Llibres en català al catàleg de la llibreria de Vicente Dorca de Girona (1874). Notes a l'existència d'un gabinet de lectura a la ciutat (1847?)*

S'estudia i es transcriu d'un catàleg prou extens de llibreria, publicat per la impremta Dorca de Girona (1874), els llibres catalans que es trobaven a la venda. S'apunta també una altra iniciativa, tres decennis més reculada. Pels volts de 1850, funcionava a la ciutat un gabinet de lectura que ofería en préstec o en lloguer més de dues-cents cinquanta obres literàries, entre les quals només n'hi havia una de disponible en català. Els dos negocis de llibreria mostren el paper modest i subsidiari, les limitades possibilitats que en aquells moments tenia la nostra llengua i cultura a la ciutat, en el procés de recuperació de la llengua i literatura catalanes durant el moviment literariocultural de la Renaixença.

Paraules clau: història del llibre, lectura, llengua i literatura catalana, segle XIX, Girona, Renaixença.

ABSTRACTS

Francesc Bernat i Baltrons, *Francesc Cambouliu, pioneer in the history of Catalan literature*

As Jorba pointed out in *Història de la literatura catalana*, a number of scholars from Roussillon during the first half of the twentieth century, among them Francesc Jaubert de Paçà, Josep Tastú and Francesc Cambouliu, played a very important role in undertaking the first studies on Early Catalan literature. The figure of Cambouliu stands out as the first to go beyond merely compiling early works and authoring the monograph *Essai sur l'histoire de la littérature catalane* (1857), singularizing, defining and periodizing Early Catalan literature.

Just who, however, was Francesc—or François-Pierre-Romain—Cambouliu? Born in Palaldà (Vallespir) in 1820, he took his degree in Letters at Montpellier and his doctorate at Toulouse. He began his career teaching rhetoric in various *lycées* and, later, he entered the university as professor of Classical literature first at Strasbourg then at Montpellier. Apart from various literary works in French, all his publications deal with literary scholarship (particularly with Classical, Catalan and Spanish literature), among which figures notably the aforementioned *Essai*. He died young in Montpellier in 1869.

The aim of our paper is twofold. First, we present the main characteristics of the *Essai sur l'histoire de la littérature catalane* and the innovations in method and content that it brings to the field. Second, we examine the influence of his work among scholars of the early Renaixença in the Principality, such as Manuel Milà and Antoni de Bofarull, and therefore, on the making of the Catalan language and literary system of the nineteenth century.

Key words: Francesc Cambouliu, *Essai sur l'histoire de la littérature catalane*, Early Catalan literature, scholars of Roussillon.

Laureà Bonet, *Narcís Oller and José María de Pereda in conversation: a shared text*

We revisit relations between Narcís Oller and José María de Pereda. Looking at the role of Spanish writer Pereda and the Catalan literature of his day, we note parallels between him and Oller and examine intercommunications between Catalan and Spanish. Later, we focus on the translation of *Natura*, taking a number of examples from the texts for comparison. By way of appendix, we reproduce “De com coneguí á Pereda” from the Oller collection at the Historical Archives of the City of Barcelona.

Key words: Narcís Oller, José María de Pereda, translation, *Natura*, translation method.

Eugenio Burgio, *Notes on the history of language in united Italy (for use by non-Italian readers)*

This paper presents a brief survey of the history of the Italian language from 1861 to the twenty-first century, focusing especially on relations between the national language and Italian dialects.

Key words: contemporary history, Italy, dialects.

Rosa Cabré, *Questions about poetry in the era of realism*

Following an overview of the era of realism and a look at possible outside influences on criticism in Catalonia, we review the concept of poetry as understood by critics during this period and their noteworthy and innovative assessments of poets of their time. Thus we examine the ways in which the crisis in Catalan Romantic poetry was thought to be overcome, in particular, from the point of view of the three most salient critics: Josep Yxart, Joan Sardà and Ramon D. Perés; new theoretical trends with critiques of Jacint Verdaguer, Àngel Guimerà, the brothers Bartrina, Miquel Costa i Llobera, Francesc Matheu, Apel·les Mestres and Joan Maragall.

Key words: Josep Yxart, Joan Sardà, Ramon D. Perés, criticism, Catalan poetry.

Roger Canadell i Rusiñol, *Clavé and the construction of a poetic tradition*

Any construction of a language and literary system relies on reflecting on tradition, and with this in mind, during the second half of the nineteenth century, a number of writers and critics regarded the poetic works of Josep Anselm Clavé as a precursor of aesthetic and literary modernity of Catalan expression. This view, which held up Clavé's works as a bridge between tradition and progress in Catalan letters, stemmed, nevertheless, from a wittingly partial selection among the poetic works of the man best known as the pioneer of Catalonia's choral societies. Thus Yxart's interest in tracing a line between Milà and Maragall, by way of Clavé, overlooks a significant part of Clavé's works: those written prior to the 1860s and, of course, those written in Spanish.

“Clavé and the construction of a poetic tradition” seeks to shed light on the aesthetic, ideological and language-based criteria that led to the critical acclaim of certain poetic works and the rejection of others which, as Apel·les Mestres put it, were “more a product of the times” than of Clavé's.

Key words: Josep Anselm Clavé, Josep Yxart, criticism, poetic works.

Anna Costal i Fornells, *The sardanas coreadas of the eighteen hundreds and the choral sardanas of Noucentisme: two ideologies, two aesthetics*

At the turn of the twentieth century, political Catalanism ushered in the invention and codification of cultural forms proper to Catalonia with a view to creating

a common identity, a feeling of belonging and a single sense of country. After the civil wars of the eighteen hundreds, politicians of both the first and short-lived Solidaritat Catalana and those of the Lliga Regionalista just afterwards, sought the complicity and cohesion of the citizenry in standing up to a central government that had stepped away from Europe and was in economic straits in the wake of the loss of its last overseas colonies.

It was in this context that the sardana of Empordà from the Sexenni Democràtic (1868-1875)—a fashionable dance identified with the Federal Republic and opposed to the Church and the Monarchy—was manipulated and transformed into a “national dance”. This process of “folklorizing” was a radical one: all those sardanas that were bellicose or revolutionary and out of character with the “loveliest of dances” were proscribed or forgotten. At the same time, a line of history was invented between Clavé’s choral societies—which were republican, combative and sprung from the working class—and the new choral groups of the early century, elegant and bourgeois. From this merging of the two musical genres came the choral sardana, bursting with patriotism and its “music of a race and land”. The choral sardanas of Enric Morera, such as *La sardana de les monges* and *L’Empordà*, were the most loved and applauded: a far cry, in aesthetics and ideology, from the choral sardanas of Pep Ventura.

Contrasting musical expression of the mid-nineteenth century with that of the early twentieth century is more than an academic exercise in musicology. It allows us to actually hear certain moments in the contemporary history of Catalonia, at times essential for an understanding of the social and human circumstance of those who lived during those times.

Key words: sardana, turn of the twentieth century, political Catalanism, Catalan folklore, contemporary history of Catalonia, Catalan identity.

Jordi Chumillas i Coromina, *Publication of literary translations into Catalan during the first twentieth-century dictatorship*

Despite the use of censorship in the press during the dictatorship of Miguel Primo de Rivera, Catalan publishing saw a significant growth both in number of publishers and volumes published. Translations into Catalan, often by renowned writers, loomed large in publishers’ catalogues contributing to the consolidation of Catalan as a literary language during the early decades of the twentieth century.

Key words: literary translation, translation into Catalan, censorship, Fundació Bernat Metge, Edicions Proa, La Novel·la Estrangera, Llibreria Catalònia, Barcino, Associació Wagneriana, Mentora, Salvador Bonavia.

Josep M. Domingo, *Renaixença: the word and the idea*

We consider the viability, or “useability”, of the term *Renaixença* in literary nomenclature since the nineteenth-century use of the word in connection with the restitution of Barcelona’s *Jocs Florals* in 1859. The author raises the question of just what should be identified as being *reborn* and examines the descriptive power of this word.

Key words: *Renaixença*, Barcelona’s *Jocs Florals*, nineteenth-century Catalan literature.

Carola Duran, *Considerations on literary magazines from the Sexenni Democràtic (1865-1875)*

In the 1860s, the annual edition of the *Jocs Florals* was not large enough to feature all the literary production in Catalan, so other means were needed to bring

writers' works to the reading public. This was the task of the magazines started by young writers who, to various degrees of success, made their works available to a small Catalan-language readership with a view to widening the dissemination of the written language. This paper examines the various platforms that appeared between 1868 and 1875—*La Barretina*, *Lo Gay Saber*, *La Gramalla*, *La Renaixensa*, *La Rondalla* and *La Llar*—and looks at the particulars and promoters behind these initiatives, often failing, to foster reading in Catalan. This paper is the theoretical portion of the author's article "*Índex de revistes literàries de la dècada 1865-1875*", published in *Anuari Verdaguer* (16, 2008).

Key words: literary magazines, reading in Catalan, nineteenth century, *La Barretina*, *Lo Gay Saber*, *La Gramalla*, *La Renaixensa*, *La Rondalla*, *La Llar*.

Pere Gabriel, *Heroes of the people. The literature of popular demand and democratic political activism in nineteenth-century Catalonia*

Democratic activism throughout the nineteenth century accounted for one of the main areas of literary practice and consumption, resulting as it did from popular demand. We review the stages and development of literary engagement in the democratic and republican left: 1) that of the first half of the nineteenth century, 2) that of the middle decades, 3) that played out during the Bourbonic Restoration, and finally, 4) at the turn of the century. We then look at the images and moral values championed by radical-democratic literature: essentially, the idea of the virtuous working man. Finally, we examine unions and the proletariat, and, with the turn of the century, the advent of peonage and the virtuous proletarian. Of course, the presence of workers in literature toward the close of the century grew more generally, not just in activist literature.

Key words: history, nineteenth century, proletariat, unions, popular literature, peonage.

Josep Gallart i Bau, *The contribution of translations in nineteenth-century Roussillon to the construction of the Catalan language and literary system*

Five translations into Catalan were printed in Roussillon in the nineteenth century; all are religious texts. Rafael Crusat translated the *Novena al glorios patriarca Sant Josep, Digne Espos de la Sempre Verge Maria* (1711) reprinted in the nineteenth century; Pere Marcè i Sentuló translated *Los set salms penitencials en versos catalans segons lo sentit literal* (1802); of unknown authorship, the *Compendi del catecisme al us de totas las iglesias del imperi francès* (1807) and the *Cantichs catalans, traduïts dels cantichs de Sant Sulpici* (1826); Joan Miquel Aymar translated the *Carta apostolica de N.S. Pare Pio per la providencia divina papa sobre la definicio dogmatica de la immaculada concepció* (1889). These translations were motivated by the communicative necessity of Catalan at the diocese of Elne-Perpignan: catecheses, prayer, songs and novenae were conducted in Catalan. Still, these translations appeared at a time when Catalan was confined to the home, spoken but not written; all the more reason to call attention to this important step in the construction of Catalan as a vehicular language in Northern Catalonia. During the nineteenth century, heyday of the linguistic hodgepodge, when the local variety of Catalan could have leaned toward secessionism—setting up Roussillonese Catalan as its own standard—translators of religious works resorted to etymological spelling and supradialectal forms of expression.

So despite the power of the Church in nineteenth-century France, of which Roussillonese clergymen were a part, with these translations the Church acted as a

counterpoise to the all-pervasive and official written French, playing its part in derailing the hoped-for “patoisation” of Catalan sought by French centralism.

Key words: translation, Roussillon, Catalan language, the Church.

M. Teresa Garriga, *The poetico-musical works of Ramon Bartomeus*

This paper deals with one example of a contribution toward the development and dissemination of the idea of a Catalan nation in choral repertoires, that of the poetico-musical works by Ramon Bartomeus i Mola (Barcelona 1/6/1832 – Barcelona 11/29/1918). One of the points to be examined is the position regarding bilingualism, and what is taken for diglossia, in the choral compositions of Bartomeus. There are a number of factors, both sociopolitical and imitative with respect to other similar choral repertoires, which motivate the writing of works at times in Catalan, at times in Spanish. These include the place of a work in a concert program, the musical genre to which it belongs, musical elements used, and the historical context of each concert season.

The composer’s poetic works in Catalan feature a great variety of stanzas, line length and rhyme within each poem, in contrast to other contemporaneous authors such as Josep Anselm Clavé, who sought structural perfection in his stanzas and rhymes. Bartomeus’s importance lies in his going beyond a systematic treatment of language. Instead of shaping his art to please the public, he begins by depicting a scene with certain characters in it, unfolding an ideal image of a Catalonia only dreamed-of, creating a paradigm seen as the longed-for nation. Bartomeus’s repertory played a part, alongside so many others, in the making of a literary model.

Key words: Ramon Bartomeus, bilingualism, diglossia, poetry, music, nineteenth century.

Jordi Ginebra, *The construction of contemporary literary language: what do we owe the nineteenth century?*

After reviewing the early fundamental agreement underpinning the process of establishing language norms, the author presents the models and “philosophy” of codifying the language, the style of literary Catalan, and the contribution made by Verdaguer, all with a view to articulating what the nineteenth century brought to the construction of a literary language. The paper calls for a thorough study of written Catalan during the nineteenth century and, based on partial research and analysis—using the Catalan digital text corpus known as the CTILC of the Institut d’Estudis Catalans—takes a first step in collecting data to determine whether, during the nineteenth century, written Catalan tends to move toward a model similar to that of Fabra: the nineteenth century’s particular contribution to contemporary spelling, grammar and lexis may, in light of the study, be greater than was previously assumed.

Key words: Catalan language norms, literary language, written language, nineteenth century, Pompeu Fabra.

Ricard Giramé Parareda, *The “Biblioteca Regional” of the Library of the Ateneu Barcelonès from 1874 to 1902*

At the end of the nineteenth century, the *Modernisme* movement sparked a cultural renaissance both in Catalonia and the rest of Europe. Where the language is concerned, the *Renaixença* and the *Jocs Florals* provided the context for constructing a contemporary Catalan literary system. Barcelona drew authors of this trend who often worked and met together at local cultural clubs. In particular, the Ateneu Barcelonès, thanks to its library, nurtured the recovery of Catalan language and literature in various ways. The library was the forum for culture and knowledge opening the door to fine

culture and more specialized knowledge of the period. The members of the board governing the Library-Museum, aware of the role it played, adopted a policy of acquiring and purchasing books in Catalan. This is amply reflected in the minutes and records of the board, and also in the library's four catalogues published between 1874 and 1902. Considerable reference is made to the "Biblioteca Regional", the section of the Library created to hold and highlight documents and works dealing with Catalonia or written in Catalan.

Key words: "Biblioteca regional", Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès, *Modernisme*, Barcelona, books in Catalan, nineteenth century.

Pilar Godayol, *L'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona: educating with women and Catalan in mind*

Two decades before Englishwomen founded the Fawcett Library (1926) and Frenchwomen founded the Bibliothèque Marguerite Durand (1931), Francesca Bonnemaison de Verdaguer and the Board of Co-operating Ladies of the *Obra de Buenas Lecturas* of Santa Anna parish, Barcelona, inaugurated the Biblioteca Popular de la Dona, the first public library in Europe for women, which the following year became the Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, frequented by thousands of women of all social classes from Barcelona and its surroundings. Publicity on the day of the library's opening, March 28, 1909, read "free admission for all women". The growing importance of the role of the institute and library led to the opening of branches throughout Catalonia. These points of convergence for women coexisted with the aggravated social and political tensions of the first half of the century until, untenable during the Spanish Civil War, they were absorbed by the Diputació Provincial de Barcelona in 1940.

This paper examines the origins of the Biblioteca Popular de la Dona, which later became the Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona; and, in particular, the international recognition paid to this institution and its founder.

Key words: Biblioteca Popular de la Dona, Francesca Bonnemaison, Barcelona, feminism, Institut de Cultura.

Joan-Lluís Marfany, "*Catalanismo no es provincialismo*": Spanish nationalism, Catalan identity, and the *Renaixença*

Taking the article "Catalanismo no es provincialismo", published in the *Diario de Barcelona* on January 30, 1855, and signed "B. y B.", that is, Antoni de Bofarull i Brocà—although it was at first thought to be written by Duran i Bas—the author shows how it might be read with a bias were its context not taken into account: the article has been regarded, erroneously, as an early landmark in the history of the "re-nationalization" of Catalonia and a high-water mark of the "*Renaixença*".

Key words: Catalanism, provincialism, *Renaixença*, Spanish nationalism.

Joan Antoni Millón Villena, *Valencian poet Vicent Venceslau Querol's contribution to the *Renaixença**

Querol was one of the early driving forces of the *Renaixença*, along with Teodor Llorente, in wider Valencia. He was in close contact with Marià Aguiló and other Catalan intellectuals, and although his Catalan-language production was minimal, it was nonetheless significant. This paper examines the relations between Querol and other intellectuals of the *Renaixença*, his part, above all, in the unfolding of the *Renaixença* in Valencia, as well as an analysis of his poetic work "Rimes catalanes" and his two prose texts "Discurs presidencial llegit en els Jocs Florals de Barcelona el dia 3 de maig de

1885 com President del Consistori”, and his “Paraules” delivered at the coronation of the bust in honor of Manel Milà i Fontanals on that date.

Key words: Vicent Wenceslau Querol, Valencian *Renaixença*, Teodor Llorente, Barcelona’s *Jocs Florals*, nineteenth century.

Ramon Pinyol i Torrents, *Contemporary Catalan Catholic theater. Origins (1897-1908)*

Catholic theater (as distinct from theater featuring Biblical content) emerges in Catalonia in the final decade of the nineteenth century, continuing up to around the 1980s. This paper reviews the origins of Catholic theater in contemporary Catalonia and introduces the first magazines in connection with it. These, in addition to leaflets and collections, played an important role in promoting the plays. We also present an overview of the authors of these theatrical works, although taking a full inventory raises difficulties in tracking down all the collections, leaflets and openings of the performances under study. We then examine two significant problems: the “ladies” (women could not appear on the stage) and authors’ rights (it was difficult to apply the law of intellectual property to theater performances). Finally, it should be noted that, at present, the Catholic theater is largely unknown.

Key words: Catholic theater, nineteenth century, *La Talia Catalana*.

Joaquim Rabaseda i Matas, *Music of the Costa Brava: Juli Garreta and the myth of the Mediterranean*

Some cities seem to be characterized by a certain music: Cádiz and flamenco, Lisbon and the fado, Buenos Aires and the tango. On occasion, geography—or a symbolic element thereof—relates directly to the composers who lived or resided there. This is the case with Bedrich Smetana and the Moldau River, Giacomo Puccini and Tuscany, Juli Garreta and the Costa Brava. This relationship may come through more or less explicitly in their music, or it may be superimposed by external means in connection with culture, identity or tourism.

With the invention of the complex integration of landscape and music, textual and literary elements—in addition to paratextual and sociopolitical aspects—play a major role. To examine this, we take Juli Garreta and the Costa Brava as a case in point. Our main aim is to gain a better understanding of how the literary production in connection with this musician’s works—program notes, newspaper commentary and chronicles, historical and musicological assessments—combined with circumstance (often bearing the same title as the compositions) in emblematic expression through which a new collective, steeped in *Noucentisme*, re-codified its ties with the territory, giving them a natural appearance, a veneer nearly environmental.

Key words: Costa Brava, Juli Garreta, music, literature, *Noucentisme*.

Biel Sansano, *From the Baroque legacy to the theater of manners: the early stage of nineteenth century theater (1770-1845)*

A change in the way of understanding and performing the Catalan theater is shaped during the transition from the late eighteenth to the early nineteenth century; seduced by the success of the popular Spanish sainete, a number of dramatic poets and amateur actors, in a process of updating, gradually abandon the inherited old models from Late-Baroque theater to create an indigenous scene. A series of different—though complementary—causes will allow Catalan theater to move from its informal or amateur theater spaces to those of the official or bourgeois theater, a path on which local customs humor will loom large.

Key words: nineteenth-century Catalan theater, Late-Baroque theater, theater of manners, popular Spanish sainete.

Margalida Tomàs, *The construction of Marià Aguiló's model of language*

This paper seeks to trace the path of Marià Aguiló as he constructed a particular model of literary Catalan; a model which, as we know, was to be based on two fundamental sources: the language of classic Catalan authors and the language spoken in the numerous Catalan-speaking territories, but which would not take shape until well into the 1860s, concomitant with new intellectual tasks, a growing traditional literature, and the publishing of older texts relevant to this aim. Still, a defense of his model of language will also hinge on the very dynamics of the movement to recover Catalan literature and the tensions to which this gave rise. In other words, seeing how the theoretical basis of his model takes shape and, at the same time, his more general justification for it from a certain point onward must both be taken into account.

Key words: Marià Aguiló, model of language, classic Catalan authors, Catalan language, publishing of older texts.

Jaume Vellvehí i Altimira, *Mataró in the reception of the Félibrige: manuscript of an unfinished translation of Mirèio*

Relations between the Catalan *Renaixença* and the Occitan Félibrige, especially their origins and the reception of Mistral's works in Catalonia, have been studied in detail by Dr. Aramon i Serra ("*Mireio* a Catalunya", in *Estudis de Llengua i literatura*. Biblioteca filològica, XXXIII. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1997, p. 617-64). Still, this outstanding work overlooks certain factors which situate Mataró at the heart of the process.

In this paper we see the relation between Damàs Calvet and a group of intellectuals from Mataró since at least 1859, and their contribution to introducing Mistral and the Félibrige movement. Mataró emerges at the source of relations with the Félibrige with the activity of brothers Marcel and Melcior de Palau i Català, and even more so with that of Terenci and Silví Thos i Codina. Sprung from Mataró's *Ateneu* and the local press, the group's most important contribution, in all likelihood, is the unfinished translation *Mirèio* by the Thos i Codina brothers, the first attempt at a Catalan translation of a work by Mistral.

Despite references to the existence of this translation by contemporaries of the Thos i Codina brothers, (Jaume Vellvehí i Altimira, *Terenci Thos i Codina [Mataró, 1841-1903]; Un home de la Renaixença*, Premi Iluro 2002. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 2003), the original manuscript remained unknown. The recent appearance of documents in connection with Terenci Thos—conserved by the Thos-Messaguer family (Thos-Messaguer private archives)—have uncovered the unpublished manuscript of the translation. Of the twelve cantos of *Mirèio*, the brothers translated only the first four, although the manuscript seems to be incomplete. In sum, this paper deals with the contribution of these scholars and the reception and dissemination of the Félibrige; we also transcribe the text of the unfinished translation, till now unpublished, of *Mirèio* by the Thos brothers.

Key words: *Renaixença*, Félibrige, translation, Frédéric Mistral, Terenci Thos i Codina, *Mirèio*.

Aurélien Vialette, *The art of managing: music as an instrument for controlling workers*

“Hemos catalanizado a medio Madrid, anoche todo el mundo hablaba en catalán”, writes Clavé in a letter dated July 16, 1863, the day after the first concert performed by the Chorus in Madrid. In this paper we examine the symbolic significance of the chorus performance by working-class Catalans in Madrid and explain how chorus singing, in the Spanish context of the second half of the nineteenth century, becomes a means for transmitting culture and language. Even more interesting in this case is how Catalan acts as the language of cultural exchange. Once over the aesthetic (musical) hurdles to performance, workers themselves, and the composer, become the representatives of Catalan “popular culture”, affirming their presence in the theater and utilizing Catalan as the language of culture. This first appearance of a Clavé chorus in Madrid and new documents available to us (letters written by this composer) serve as starting point for a broader reflection on understanding the codified space of the theater as a space for negotiating music and language.

Key words: musicology, Josep Anselm Clavé, Cors de Clavé, Madrid, Catalan language, popular culture.

Pep Vila, *Books in Catalan in the catalogue of the Vicente Dorca bookstore in Girona (1874). Notes on the existence of a city reading room (1847?)*

In this paper we examine and transcribe from a rather extensive bookstore catalogue, published by Dorca printers of Girona (1874), the Catalan books for sale. Included also is another initiative from three decades prior. Around 1850, there was a reading room operating in the city that loaned or rented out more than two hundred fifty works of literature, among which only one was available in Catalan. These two book-related services show just how modest was the role and how limited were the possibilities of Catalan language and culture in Girona at that time, even amid the process of the recovery of Catalan language and literature during the literary and cultural *Renaixença* movement.

Key words: history of the book, reading, Catalan language and literature, nineteenth century, Girona, *Renaixença*.